

edinega predmeta, in z manjšim številom študentov tudi lažje organizirali raziskovanja.

Dr. Vesna Konstantinovič je pripomnila, da bi etnologija v povezavah z drugimi predmeti v toku študija lahko izoblikovala popolnoma nove profile strokovnjakov (na primer povezava etnologija — medicina).

Dr. Slavko Kremenšek pa je menil, da se z osamosvajanjem stroke trgajo povezave, ki so bile prej močne in plodne (primer psihologija kot samostojna študijska skupina), kar je za razvoj stroke lahko zelo nevarno.

Mag. Terseglav je poudaril, da so za taka razmišljanja odločilna predvsem pričakovanja, ki jih ima širše okolje od etnologije. V tej zvezi je dr. Boris Kuhar poudaril, da je pomembna čim širša razgledanost in široko znanje diplomantov. Hkrati se danes kaže prešibka povezanost študija s prakso in obvezne prakse v etnoloških ustanovah so očitno premalo. Poleg tega muzeji niso edina ustanova, ki lahko zaposluje etnologue. Možnosti se kažejo v trgovini, turizmu, zahtevajo pa seveda specializacijo v okviru študija. Specializirani diplomanti bi „prisilili“ zainteresirane delovne organizacije, da bi jih zaposlovali.

Asist. Janez Bogataj je poudaril, da te misli na oddelku niso novost, vendar so javnost in potencialni „uporabniki“ etnologije oziroma etnologov premalo seznanjeni s širino etnološkega dela. Zato PZE za etnologijo predvsem s praktično usmerjenimi seminar-skimi in diplomskimi nalogami poskuša pokazati na uporabnost etnoloških izsledkov v praksi in jih tudi predstaviti javnosti in uporabnikom.

INGRID SLAVEC

SLOVENCİ U NEGDAŠNJEM TIROLU

Opstojanje Slovenaca u negdašnjem Tirolu — i pitanja s tim u vezi — bilo je uočeno već prije neko 200 godina, uglavnom od austrijskih historika, među njima i poznatoga A. Schloezerera i drugih nekih, pače s po kojim nategnutim tumačenjem ili slutnjom o tome u vrlo davna vremena.

60-ih godina prošloga stoljeća objavljuje časopis „Slavische Blaetter“ (Wien 1865) Karlovčanina Abela Lukšića značajnu raspravu Hermanna Ignaza Bidermanna o tim Slovincima, a malo poslije toga izdan je „Tirolisches Idiotikon“ J. B. Schoepfa i A. I. Hofera, gdje se našlo okupljeno sve do tada poznato jezično (leksičko) blago domorodnoga stanovništva. Taj rječnik uvelike koristi Davorin Trstenjak u radu „Slovenske besede v tirolskoj (!) nemščini“ (Kres 1884). 80-ih godina bave se tom temom u više navrata i A. Unterforcher (1885 — 1890) pa J. Patigler (1887), a još 1879. značajnijim prilogom J. C. Mitterrutner, kada iste godine i A. Veselovski objavljuje svoju opširniju raspravu o ovim Slovincima u „Žurnalu Ministerstva narodnoga prosvješćenija“.¹

Tako su se tokom druge polovice 19. stoljeća taj predmet i pitanje dosta često pojavljivali, većinom u stručnim izdanjima, dok spomenuti H. I. Bidermann ne objavi završnu verziju svoje spomenute rasprave s naslovom „Uebersicht der Slavenreste in Tyrol“ (Globus 59 — Braunschweig 1891), našto se javi još i dr. Grabow raspravom kritičkoga, uglavnom jezičnoga značaja „Slovenische Forschungen über Tirol“ (Globus 60 — Braunschweig 1891), pobijajući neke tvrdnje o nekim riječima u tirolskim govorima kao slovenskima.

U većini spomenutih spisa radilo se o iznošenju podataka iz prošlosti, naročito jezičnih i među tima toponimijskih izraza kao tragova, da je tada u Tirolu, napose u Pustertalu, bilo Slovenaca.

Bit će korisno vratiti se na ovaj predmet odnosno osvježiti ga. I danas je aktualan naročito po jednoj značajnoj spoznaji, koja slijedi iz podataka iznošenih o ovoj grani Slovenaca i o stanovništvu negdašnjega Tirola uopće i koja može imati i značajniji epilog — što će biti ovdje na kraju objašnjeno a do sada nije bilo dovoljno uočeno.

Jezične potvrde, koje su iznošene u gore spomenutim radovima u prilog nazočnosti Slovenaca i slovenskoga jezika u negdašnjem Tirolu, napose u Iseltalu odnosno Pustertalu. Posebno su tu značajna — kao i u nebrojenim sličnim slučajevima — imena različitih lokaliteta, koja su dijelom izrazito i neporecivo u prilog toj nazočnosti (a dijelom su bila u tom nastojanju promašena zbog promašenih ili bar posve nepouzdanih brojnih izraza tirolske dijalekatske nijemštine iz slovenskih riječi.

Tako je već toponim jednoga mjesta u Tirolu Windisch—Matrei upravo krunski svjedok za nazočnost bez sumnje velikoga broja Slovenaca u tom mjestu — ne bi se moglo inače objasniti dugo upotrebljavano i administrativno postojano ime Windisch — kad tu ne bi uopće bilo stanovnika, koji su se negda njemački nazivali windisch = slovenski. Ali i znatan broj drugih riječi potvrđuje gore rečeno — od kojih ovdje samo manji izbor:

Dober „gut“ (zabilježeno u mjestu Lenkenthal)

Obletzen „gekochte ganze Rueben“ = slov. *oblíce* (zabilježeno u Unter—Pusterthalu)

Schitzen „Schale der Huelsenfruechte“ = slov. ježice
Gruschkitze = slov. kruškica

Geislitz „Haferbrei“ = slov. kiselica

Proseck „Weiler bei Windisch—Matrei“ (!) = slov. prosek

Pogratte (Pogrite, Pongritte) „schlechte Schlafstelle — Lager fuer Holzknechte“ = slov. pograd „daščani odor uza zid kao postelja; slamna postelja planinskih koliba“.

Rob „Bergrand“

Promašeno je tada bilo objašnjenje nekih tirolskih njemačkih izraza kao slovenizama, jer su se mogli odrediti i drukčije — kao napr. za *Arl* „ralo“, jer je *Arl* vrlo rasprostranjeni germanski izraz za tu oraću spravu — osim drugih sličnih slučajeva.

Što se međutim može iskoristiti iz cjelokupne do sada poznate građe o tirolskom stanovništvu prošlih vremena, to je, među ostalim, u dokumentima prošlosti često bilježeno opstojanje obiteljskih zadruga, nazvanih „Mit-hauserei“ a njihove starješine „Vorhauser“ (inače jamačno administrativno i „Haus—Kommunion“ ili „Kommunhausung“.)

Tako se brojne zadruge bilježe tamo u 16. stoljeću, a među njima i konkretni slučajevi upravo u Windisch—Matrei 1552. g. Vlasti ih tada štite, za razliku od vremena Napoleonovih, kada se bilježi, da francuske vlasti podpiru njihovo raspadanje. Značajan je jedan posvjedočeni slučaj zadruge iz 1820. g., kada se podijelila a brojila je 38 zadrugara (na žalost neoznačene narodnosti). Ima međutim jedan pouzdan podatak, iz kojega se može po prezimenu zaključiti da je tamo bilo i slovenskih zadruga.

Otkada su bili ovi Slovenci u Tirolu, to nije nijedan od pisaca, koji su se njima bavili, izveo na čisto i uvjerljivo dokazao. Možda će ostati kao najuvjerljivija hipoteza H. I. Bidermanna da su se u dosta davno vrijeme onamo odselili zajedno sa seobom Ladina iz Friuli pa bi prema tome ovo bio ogranak zapadnih jugozapadnih Slovenaca. Tu bi mogućnost trebalo ili opovrći ili utvrditi na osnovi još potanjih i savjesnijih proučavanja njihovih dosta brojnih tragova, naročito jezičnih, koji su gore u izboru navedeni.

1. O njima je napisao prilog i slovenski slavist i etnolog Ivan Kunšič (1874 — 1899), ali je do sada ostao u rukopisu, dok je spomenuti rad J. C. Mitterutznera objelodanjen u slovenskom prijevodu kao „Slovani v iztočni Pustriški dolini na Tirolskem“ (u posebnoj knjižici — Novo mesto 1880).

Za te podatke zahvaljujem Zmagu Šmitku, asistentu Odjelka za etnologiju Filozofske fakultete u Ljubljani.

MILOVAN GAVAZZI, Zagreb

ŽUPANIČEV DOPRINOS PROUČAVANJU ETNOGENEZE BALKANSKIH NARODA

I

Ovo izlaganje treba shvatiti samo kao prilog proslavi četrdesetogodišnjice razvoja slovenačke etnologije na Ljubljanskom univerzitetu. Ono je došlo neočekivano, kao zamena najavljenog predavača, koji iz opravdanih razloga nije mogao da prisustvuje ovom cenjenom skupu. Zbog toga je izlaganje skicirano bez osobitih prethodnih priprema. Više je sećanje na prvog predstojnika Etnološke katedre Ljubljanskog univerziteta i na trajnost njegovog obimnog naučnog dela, iz kojeg se ovom prilikom izlaže samo jedan mali segment. S druge strane, ovo je moja lična zahvalnost Etnološkoj katedri u Ljubljani, gde sam bio na specijalizaciji 1958/59. kod prof. Dr Vilka Novaka i od njega naučio mnogo iz etnologije, kao i od prof. Dr Boža Škerlja iz antropologije.

Zahvaljujem sadašnjem kolektivu Pedagoško znanstvene enote za etnologiju, koji mi je omogućio da prisustvujem ovom jubileju i pri tome uzmem reč. Moje izlaganje, dakle, posvećeno je najsumarnijoj oceni života i naučnog dela osnivača ove pedagoško-naučne jedinice — Dr Niku Županiču.

II

Ime Nika Županiča često se susreće u stručnoj i naučnoj literaturi. O njemu, njegovom životu i radu mogu se napisati brojne rasprave. Nauka će se još dugo suočavati i služiti njegovim delom a pojedinci slediti i proučavati burnu biografiju i obimnu bibliografiju ovoga po mnogo čemu zanimljivog i markantnog čoveka. Poznavao sam ga lično. Umeo je da pleni i pojavom i rečju i delom. Umeo je da pridobije i veže za sebe. Znao je da bude originalan, duhovit, vedar, plemenit, srdit, druželjubiv, radan. Umeo je da bude i boem. Dakle, krasile su ga sve ljudske osobine, a iznad svega rodoljublje. Živeo je za svoj narod i stvarao za njegovu nauku. Takav je utisak ostavio na mene, još one 1958., kada sam ga upoznao u Ljubljani za vreme moje specijalizacije.

III

Ovde medju prisutnima sigurno ima boljih poznavalaca Županičevog dela od mene. Ali, ja ću se ipak usuditi da u ovoj prilici kažem nekoliko reči o Županiču, koji ostaje sa nama i produžava da živi u svome delu. Dakle, ko je Niko Županič?

Najsazetije i najsadržajnije je to iskazala, čini mi se, Dr Marija Makarovič, nekadašnja njegova učenica, u Enciklopediji Jugoslavije (1971.): „Županič Niko, etnolog, istoričar, antropolog (Griblje, Bela krajina 1. XII 1876. — Ljubljana 11. IX 1961.). Gimnaziju polazio u Novom mestu, studirao geografiju, praistorijsku arheologiju, etnologiju i antropologiju na Filozofskom fakultetu u Beču, gde je 1903. doktorirao. Radio u Antropološko-arheološkom institutu u Minhenu i na Terezijanskoj akademiji u Beču. Od 1908. kustus Istorijsko umetničkog muzeja u Beogradu. Za vreme prvog svetskog rata u emigraciji. Od 1915. član Jugoslovenskog odbora. Od 1921. bio upravnik Etnografskog instituta, odnosno od 1923. osamostaljenog Etnografskog muzeja u Ljubljani. Njegovom inicijativom pokrenut je u Ljubljani časopis *Etnolog*, koji je Županič uređivao 13 godina. Kada je 1940. osnovana samostalna etnološka katedra na Ljubljanskom univerzitetu Županič je bio njen (prvi) predstoj-